

KONSTRUKTIVNÍ ROLE ARMÁD V SOUČASNÉM SVĚTĚ

V převážné části výpovědi o současném světě a prognóz jeho vývoje jsou jako charakteristické prezentovány atributy **originálnost** a **paradoxnost**. Situace, ve které je v současné době nejen lidstvo, ale celá biosféra, jsou vskutku principiálně nové: nebezpečí ohrožení samotného života na Zemi a blízkost vyčerpání známých zdrojů energie jsou fenomény, které lidstvo za dobu své existence dosud nepoznalo. Rovněž atribut paradoxnosti je zcela oprávněný. Rozvoj vědy a techniky a zároveň jejich zneužívání při výrobě a používání prostředků zabití lidí a ničení pracně vytvořených hodnot, rozvoj futurologie, prognostiky i současná neperspektivnost života lidského společenství, rozvoj ekonomického poznání a aktivit vedle bezbřehého plýtvání energií, časem, přírodními zdroji i lidskou prací, rozvoj informačních technologií a současná krize vztahů mezi lidmi, národy a státy, rozsáhlá, nákladná politická činnost a současná deformace řízení společnosti na vládnutí a moc, neschopnost nazvat věci a jevy pravými jmény - to jsou hlavní paradoxy současné doby.

Nejsou ovšem jen negativa. Současná doba, konkrétně uplynulé čtyři roky, jak známo, přinesly lidstvu zásadní pozitivum: podstatné **snížení nebezpečí vzniku globálního jaderného válečného konfliktu**. Jeho význam je nejen politický, vojenský a ekonomický. Ve stínu potenciálního jaderného konfliktu existovaly a stupňovaly se negativní jevy i procesy, projevující se zřetelně až v současné době jako akutní problémy devastace životního prostředí, etnické, nebo jiné regionální konflikty, nízká úroveň vztahů, kultury a celkové efektivnosti života lidí na Zemi.

Konstatování paradoxů, negativ, rizik a ohrožení, všeobecný konsenzus v otázce nezbytnosti řešení i proklamace ochoty k jeho naplnění samy o sobě nestačí. Originalita a paradoxnost současného světa ve světle reálných potřeb lidstva a urgentnosti řešení vyžadují hledat originální, a možno říci, i paradoxní přístupy, metody a aktivity, tempo a subjekty jejich realizace. V situaci uvolnění globálního jaderného napětí jsou jedním ze subjektů, které se mohou významně konstruktivně uplatnit při řešení problémů současného světa, armády. Abych zůžil rozsah a složitost problematiky, budu dále termínem "armáda" chápat armády stabilních demokratických států.

SOUČASNÉ ARMÁDY

Ani v podmínkách příznivého posunu spektra potenciálních konfliktů mezi státy nelze zvrát pozitivních trendů, kolizní situace a nežádoucí pozitivní zpětné vazby v nich objektivně vyloučit, a bylo by hazardem s mírem, bezpečností a stabilitou tuto realitu ignorovat. Proto je existence armád v současné době nezbytná. Otázkou je jejich velikost, zaměření, možnosti a použití. Se změnou politického ovzduší, rizik a ohrožení se snižuje výraznost dominance role armád jako ozbrojené síly státu s uplatněním ve válce v dosavadním pojetí. Obrana státu proti agresii na základě politických rozhodnutí vně armády je i nadále podstatná a nezastupitelná, ovšem do popředí vystupují jednak nové, neválečné typy ohrožení, jednak významné personální, technické, organizační, informační a intelektuální možnosti a rezervy, které armády mohou a měly by realizovat při konstruktivním ovlivňování současného světa.

Vysoká úroveň připravenosti a vzdělanosti příslušníků armády s vyváženým poměrem odborně-technické a humanitární složky, vysoká úroveň technického vybavení a zabezpečení, včetně systémů velení, řízení, spojení a průzkumu, vysoká úroveň organizovanosti a systému komunikace, korektnost vnitřních i vnějších vztahů, vymezení pravomocí a odpovědností v prostředí uplatňování principů demokracie a humanity, existence intelektuálního jádra ve štábech a dalších řídicích orgánech, ve vědecko-výzkumných pracovištích a školách, schopného vědecky podložených a připravených aktivit nejen v tradičním vojenském pojetí, ale i v nových originálních směrech a činnostech, informovanost o ničivé síle zbraní, o možných důsledcích válek, o bezprostředních i dlouhodobých nebezpečích vzniku a eskalace vojenských konfliktů, to jsou hlavní atributy současných armád, které opravňují k tomuto tvrzení.

KONSTRUKTIVNÍ AKTIVITY ARMÁD

Aktivity **krizového managementu** se v poslední době stávají významnou složkou přípravy a činnosti vyspělých armád. Lze předpokládat, že tento trend bude mít vzestupnou tendenci, přičemž nepůjde pouze o přítomnost a kontrolní činnosti, ale i o "krizový marketing", prognózy, odhalování latentních krizí a včasnou iniciaci politických nebo ekonomických prostředků k zabránění akutních krizí a jejich eskalace.

V oblasti **ekologie** se rozvíjí uplatnění armád při zapojení v systému monitorování charakteristik životního prostředí, včetně varování a opatření k ochraně osob v ohrožených prostorech a při vytváření ekologických jednotek, určených a profesionálně připravených k likvidaci následků živelných pohrom a průmyslových havárií. Zdá se, že vlády, parlamenty i občané začínají chápat a respektovat význam životního prostředí jako determinující podmínky pro další oblasti života společnosti. Příkladem může být vytváření "zelených příleb" v norské armádě. Armády by však neměly hrát pouze servisní roli, ale aktivně uplatňovat i své znalosti a intelektuální schopnosti.

Nový vztah armád a systému politického řízení společnosti by se měl odvíjet od transformace obrany států na obranu lidí. Samozřejmě, že charakter, příprava

a použití armády je v demokratickém státě plně determinováno rozhodnutím politických orgánů, reprezentujících vůli občanů. To však nebrání tomu, aby armády, zvláště pak jejich intelektuální jádro, aktivně a iniciativně neformulovaly vlastní odborné, vědecky podložené názory na obrannou politiku, na možná rizika připravovaných nebo probíhajících politických procesů. Vybavení modelovými technologiemi, včetně metod synergetického modelování, a disponibilita kvalitními informacemi umožní vidět politickou situaci i politické procesy i jiným než politickým pohledem. To při současné technologii výběru řídicích politických struktur může kvalitě procesů jenom prospět, nikoli ovšem z hlediska pouze vlád, států, národů, politických stran atd., ale především občanů. Odborný, v našem případě vojenský pohled dobrá politická rozhodnutí podpoří a špatná, neobjektivní, nekomplexní včas minimálně zpochybní. Příkladů, opravňujících toto tvrzení, lze nalézt v historii řadu. Ani v současnosti by se činnost politiků, např. v integračních procesech, neměla nepolitickým, nejen vojenským, ale i kulturním, humanitárním a jiným odborným pohledům, vyhýbat.

Další významné uplatnění armád je v podílu na **orientaci společenského vědomí v oblasti obrany a bezpečnosti**. I přes jeho zdánlivou paradoxnost právě příslušníci armád, na základě podrobných znalostí důsledků válek, mohou a musí se iniciativně podílet na pěstování odporu k válkám a k násilí vůbec. Činnost politiků, i přes časté proklamace humanity, v tomto směru zatím selhává. Na tomto místě je vhodná analogie s lékaři: i ti jsou největšími šířiteli zdravotnické osvěty a aktivně pracují v poznání a prevenci vzniku a šíření nemocí. Že současný svět lze chápat jako nemocný organismus, o tom není pochyb. Odpovědnost za jeho diagnózu i terapii stále více pociťují profesionálové různého zaměření. Není důvod, proč by vojáci měli být výjimkou.

S problematikou působení v oblasti společenského a koneckonců i individuálního vědomí souvisí uplatnění armád **ve zvýšení informatické kulturnosti**, zejména v oblasti řízení. Informační procesy ve vyspělých armádách se vyznačují uplatněním moderních automatizovaných i neautomatizovaných technologií, jednoznačností, věcností a vysokou informační efektivností. Stručnost a formalizovanost vojenské mluvy je známá a občas vystavována posměchu. Je však otázkou, zda k smíchu nejsou spíše bezobsažné fráze, nejednoznačná nebo informačně prázdná sdělení a absence zpětné vazby mezi účastníky informačních procesů, se kterými se lze často setkat na různých úrovních v různých oblastech, politiku nevyjímaje.

Výrazný, přímý nebo nepřímý podíl armád na rozvoji vědy je znám a všeobecně uznáván. Do současné doby bylo však uplatnění armád v oblasti vědy motivováno především posílením jejich bojové síly a operačních možností, případně rovněž řešením otázek odolnosti a ochrany osob, techniky a řídicích systémů. V současné době se odkrývají kapacity i na jinou orientaci vědecké práce v armádě: odhalování zákonitostí vzniku a eskalace konfliktů, nestability ve vztazích mezi státy a národy, mechanismy a technologie tlumení krizí, hledání účinných aktivit k upevnění mírových vztahů, vědecká podpora rozhodování a řízení při uplatnění armád v netradičních aktivitách a rovněž při vlastním ekonomickém řízení. Vzájemně akcelerujícím momentem by měl být vztah civilní a vojenské vědecké základny a zejména synergie mezi politickým řízením a uplatněním vědy v životě

společnosti. Velké možnosti dávají a zároveň aktivity k rozvoji vyžadují relativně nové vědné obory, a to již zmíněná synergetika, umělá inteligence, ekologie, informatika, modelování a válečné hry i další.

Zásadně významné je uplatnění armád v procesu **racionální a koncepčně připravené vlastní redukce, odzbrojení a snižování zbrojních výdajů**. Stejně, jako nelze hazardovat s bezpečností a stabilitou, nelze hazardovat ani s prostředky daňových poplatníků.

Výrazné změny současné doby umožňují a zároveň vyžadují redukci a transformaci armád a vytvářejí podmínky pro snižování výdajů na obranu. Tento proces je pochopitelně odlišný u vyspělých, stabilizovaných armád a u armád, zásadně měnících své struktury a zaměření podle nových podmínek a úkolů. V obou případech by však měl mít dva základní atributy, jednak koncepčnost, promyšlenost, optimální tempo vzhledem k stabilitě mezinárodní politické a vojenské situace i dalším aspektům, včetně sociálních, jednak vnitřní i vnější ztotožnění a aktivní účast armády. Výrazným znakem moderní, jak stabilizované, tak nově vytvářené armády je to, že svoji redukci nechápe jako neštěstí nebo krivdu, ale jako proces, který zvyšuje úroveň života společnosti, jejíž je součástí, který sama svým chováním a stavem umožňuje, iniciuje a na němž se aktivně podílí.

Zaměření na uvedené netradiční aktivity povede k tomu, že armády konstruktivně vrátí společnosti, občanům, lidstvu značnou část prostředků do nich vložených, zlepší se jejich společenský kredit a tím zároveň vlastní úroveň a možnosti uplatnění. Některé aspekty tohoto procesu se již projevují. Je však třeba, aby se zvýšila jeho koncepčnost, systematicčnost a koordinace. Navrhuji tuto změnu iniciovat na brněnské konferenci CATE jako výzvu armádám Evropy k aktivnímu konstruktivnímu uplatnění při řešení problémů současného světa.